

En viktig källa för att undersöka tävlingsutbudet är självfallet den lokala dagspressen. Denna har Janzon i stor utsträckning negligerat. Av de fem dagstidningar som utkom i Göteborg har förf. endast studerat GHT under sammantaget två och ett halvt år, där alla perioderna infaller under den mörka årstiden. Denna brist har naturligtvis betydelse för flera avsnitt i boken. Återspeglar tidningarna den medicinska bok- och tidskriftsdebatt som förf. klarlagt? Propagerade tidningarna för upprättandet av idrottsklubbar? Bevakade tidningarna idrottsevenemang? Föreligger skillnader mellan borgerlig press och arbetarpress? Vad beträffar tävlingsfrekvensen visar en genomgång av GHT och Ny Tid för åren 1899 och 1900, undersökningens slutår, att denna var högre än vad förf. anger. Detta gäller såväl för de grenar han studerat som för de allmänna omdömen han ger. En sådan genomgång klargör också, vilket i sammanhanget inte är oväsentligt, att idrott tenderade att bli ett verkligt folknöje. Tävlingar i så vitt skilda grenar som cykel, skridsko och brottning lockade stora skaror av åskådare.⁵ Därmed började göteborgsidrotten få sina första lokala idrottshjältar, och därmed kunde klubbarna få värdefulla ekonomiska tillskott via entréavgifter. Alla dessa faktorer befordrade förvisso tävlandet. På det hela taget tycks åren kring sekelskiftet vara ett i dessa avseenden mycket expansivt skede för göteborgsidrotten. Det är beklagligt att förf. avslutar sin undersökning mitt i detta förlopp och inte för fram den på större bredd ytterligare några år.

Även om Bode Janzons avhandling kan utsättas för kritik på ett antal punkter måste helhetsbedömningen utfalla klart positivt. Kopplingen mellan den medicinska hälsodiskussionen och uppkomsten av en idrottsrörelse har visat sig givande och medfört att ett tidigare outforskat område kunnat kartläggas. Resultatet har blivit flera hållbara slutsatser, vilka väsentligen ökat vår kunskap på området ifråga. Den som i framtiden skall studera den tidiga idrottsrörelsen har åtskilligt att hämta i Janzons bok. Dess främsta värde i detta avseende ligger tvivelsutan i de lokala delstudierna. Där har förf. pekat på ett stort och givande arbetsfält och där kommer han säkert att få efterföljare.

Lennart K. Persson

Hist Tidskr 2/1979

Syndikalism i teori och praktik

Lennart K. Persson. Syndikalismen i Sverige 1903–1922. Akademisk avhandling, Göteborg. Federativs Förlag. Kungälv 1975. 360 s.

Från sekelskiftet fram till första världskriget bildades syndikalistiska organisationer i ett flertal länder i Europa samt i USA och Sydamerika. I många fall tog nybildningen formen av fristående sammanslutningar, som konkurrerade med de reformistiska landsorganisationerna. Några

⁵ Exempel i GHT 1900: 19/3 (brottning), 10/4 (fri idrott), 25/9 (cykel), 1901: 15/1 (skridsko), Ny Tid 1900: 30/5 (brottning), 27/7 (fri idrott), 8/10 (cykel), 1901: 11/2 (skidor, skridsko).

1
2
3 bildades dock som organiserade oppositionsgrupper inom landsorganisationerna. Detta var t. ex. fallet i Danmark och Norge.¹ Gemensamt för dessa syndikalistiska organisationer var deras ställningstagande för ekonomisk klasskamp, direkt aktion (arbetarnas eget, omedelbara och självständiga handlande i varje form), generalstrejk och en revolutionär facklig kamptaktik. Majoriteten avvisade dessutom partipolitisk kamp och intog antingen en anti- eller utomparlamentarisk hållning.

4
5 Ordet syndikalism kommer från den franska benämningen för fackförening, *syndicat* och betyder egentligen fackföreningsrörelse. Men med syndikalism menar man även den socialistiska ideologi kampmetod och de kampmedel som utvecklades inom den fackliga rörelsen i Frankrike under 1800-talets sista och 1900-talets första decennium. Ofta används syndikalism synonymt med en facklig rörelse som företräder denna åskådning och i senare forskning har man även tagit avstånd från åsikten att syndikalismen skulle ha en enhetlig ideologi.² Fransmännen själva benämner syndikalismen med "syndicalisme revolutionnaire". Att man i Sverige bara säger syndikalism hänger förmodligen samman med att även engelskan använder ordet "syndicalism".

I Sverige bildades år 1910 den syndikalistiska organisationen "Sveriges Arbetares Centralorganisation" (SAC), men redan 1903 hade man inom Socialistiska Ungdomsförbundet (SUF) och i dess tidning Brand diskuterat de syndikalistiska idéerna. Att beskriva och förklara syndikalismen som idé och rörelse i Sverige under tidsperioden 1903–1922 är huvudsyftet med Lennart Perssons gradualavhandling. Ämnesval och problemfixering motiveras med, att det saknas tidigare vetenskapliga arbeten på området. Författaren nöjer sig emellertid inte med att enbart beskriva de svenska förhållandena; förutom internationella utblickar för att skapa en historisk bakgrund till syndikalismens ideologi försöker han även göra vissa komparativa undersökningar rörande syndikalismens förekomst och utbredning i olika länder. Avhandlingen är omfattningsrik men lätläst tack vare det klara språket och föredömliga kapitelsammanfattningar.

Persson ägnar den syndikalistiska idéutvecklingen en betydande plats i avhandlingen och huvudanledningen är att "de ideologiska grundvärderingarna och de förändringar som dessa genomgick under perioden hade avgörande betydelse för syndikalisternas praktiska agerande". (s. 10) Författaren föregriper här något som rimligen borde beläggas i själva avhandlingen.

I genomgången av den ungsocialistiska idéutvecklingen vänder sig författaren mot en åsikt som framförts av Herbert Tingsten och Gerhard Magnusson, nämligen att den svenska ungsocialismen efter 1903 hade utvecklats i anarkistisk riktning. Persson menar att den stod på syndikalistisk grundval och kan även visa att ungsocialismen i Danmark och Norge stod för i stort sett samma idéer.

¹ Även i Sverige fanns en sådan organisation inom LO åren 1917–1922, Sveriges Fackopposition. L. Persson s. 10.

² F. F. Ridley, Revolutionary Syndicalism in France (1970), s. 1 ff., 170 ff.

Utvecklingen på arbetsmarknaden under åren 1906–1909 resulterade i en omfattande debatt bland arbetarna om de fackliga organisationsformerna, LO:s förhållande till SAP, den fackliga taktiken och syndikalismen. Ungsocialisterna engagerade sig livligt i debatten och författaren visar att man var oenig i flera viktiga punkter. De var dock eniga i motståndet mot en ökad centralisering av den fackliga beslutsprocessen och för kravet att LO måste frigöras från SAP. Betecknande nog bemöttes inte de syndikalistiska idéerna av fackföreningsrörelsen utan av SAP.

Enligt många ungsocialister hade storstrejken visat att den fackliga kampen måste ges en revolutionär inriktning kombinerad med revolutionära kampmetoder och kampmedel. Våren 1910 inbjöd den s. k. Lundakommittén, med Gustaf Sjöström och Knut Lindström i spetsen, till konstituerande kongress för att bilda en ny organisation, Sveriges Arbetares Centralorganisation, SAC. Den skulle baseras på lokala samorganisationer, LS, och ledas av en centralkommitté med ett arbetsutskott som samordnare. Författaren vänder sig mot de ofta förekommande påståendena att SAC uppstod som en reaktion på storstrejksnederlaget 1909 och menar att grundidéerna fanns redan tidigare. Här bör dock inflikas att i Norge uppstod Norsk Fagopposisjon straxt efter strejknederlaget 1911.³

SAC:s medlemsutveckling måste ha varit till stor besvikelse för grundarna. Efter ett år var medlemsantalet ca 1 000 och efter 5 år ca 5 000. Som mest under den aktuella perioden hade SAC ca 32 000 medlemmar. En mer systematisk jämförelse mellan LO:s, övriga reformistiska fackförbunds och SAC:s medlemsutveckling hade här varit på sin plats samt utnyttjande av kartografisk framställning.

SAC:s inbrytning bland LO:s medlemmar blev sålunda mindre än väntat och medlemmarnas geografiska fördelning blev mycket ojämn med de starkaste fästena i bl. a. Bohuslän, Stockholm och Dalarna. Vid sidan av dessa framstod Norrbotten, Gästrikland, Värmland, Närke och Hälsingland som numerärt starka distrikt. Enligt författaren kan ca 80 % av medlemmarna klassas som oskolad, icke yrkeslärard arbetskraft. I början dominerade stenhuggarna, men deras roll övertogs under kriget av anläggningsarbetarna, främst rallare. Efter kriget blev byggnads-skogsflottnings- och sågverkssektorerna de främsta rekryteringsområdena för SAC.

Det principuttalande som konstituerande kongressen antog 1910 kom att med smärre förändringar gälla fram till 1922 års kongress, medan den principförklaring som antogs 1922 kom att gälla fram till 1952. I motsats till SAC:s egna historiker⁴ hävdar Persson att 1922 års principförklaring på ett avgörande sätt skiljer sig från 1910 års principförklaring. Huvudsyftet med kapitlen 6–8 är att undersöka vilka dessa nya idéer är och hur de vuxit fram.

Författaren anser att SAC i 1910 års principförklaring framträder som

³ Författaren borde ha gjort mer av den nordiska komparationen bl. a. för att kunna belysa varför SAC bildades just 1910.

⁴ K. Bergkvist, SAC. Minnesskrift 1910–1935 (1935), K. Bergkvist och E. Arvidsson, SAC 1910–1960 (1960).

en kamporganisation byggd på klasskampens grund. Programmet är ett uttryck för den anarkosyndikalistiska åskådningen och återger teorier, som det franska "Confederation Generale du Travail" (CGT) representerade under 1900-talets början. Under åren 1910–1917 utvecklades och fördjupades 1910 års idéer, samtidigt som nya tillkom; försvarsnihilismen och internationalismen. De revolutionära omvälvningarna i Ryssland, Finland och Tyskland under tiden 1917–1921 gav de svenska syndikalisterna många nyttiga lärdomar vad gällde genomförandet av den sociala revolutionen. En direkt följd av händelserna 1917 var att man började ägna uppmärksamhet åt det framtida samhället och ej enbart medlen att åstadkomma detta. Persson menar att svensk syndikalism före 1917 var en kampteori men år 1922 "en socialistisk samhällsteori med ett formulerat program både för samhällsomvandlingen och det framtida samhällets funktion och utformning". (s. 238) Motsatsställningen är väl kategorisk och författaren kan inte heller klart precisera och belägga de olika termernas innehåll, och förklarar ej heller vad han menar med teori.

Strejken ansågs till en början som det viktigaste kampmedlet, men då resultaten av många konflikter blev kännbara förluster tillämpades en för svensk syndikalism specifik metod, REGISTER. Registrets princip var att arbetarna själva skulle värdera sin arbetsinsats med utgångspunkt från prislistor de själva upprättat. Genom sitt monopol på arbetskraft skulle de kunna tvinga arbetsgivarna att betala efter arbetarnas prissättning. Via registret skulle man även kunna organisera en egen arbetsförmedling. Framlyftandet av registren och deras funktion liksom även påvisandet av Stenhuggareförbundets s.k. regionala centralhårdar, en agitationsapparat med vilken man ville stoppa SAC, utgör några av författarens mest intressanta resultat.

Lennart Persson har ingen klart formulerad huvudfrågeställning i sin avhandling utan säger i inledningen att huvudsyftet är att beskriva och förklara syndikalismen som idé och rörelse i Sverige 1903–1922. Resultatet har blivit en mycket stark slagsida för den beskrivande delen och en alltför stark betoning av det ideologiska innehållet. Anledningen till att den förklarande och analyserande delen i avhandlingen fått en så undanskynd plats bottnar främst i författarens avsaknad av ett klart fixerat forskningsläge, vilket kunnat hjälpa honom formulera adekvata frågeställningar. Litteraturgenomgången verkar ej vara systematisk och sålunda saknas viktiga arbeten, både svenska och utländska. Bland de svenska kan Helmut Rüdigers "Syndikalismen" från 1950 nämnas. När det gäller den internationella litteraturen är det förvånande att tidskriften, *Le Mouvement Social*, saknas. Där finns bl. a. flera intressanta artiklar om syndikalism samt bibliografier över syndikalism och fransk arbetarrörelse i allmänhet.

Att någon form av diskuterande bibliografi hade varit ett minimikrav framgår bl. a. av noterna 1, 4, 5, 6, 25, 26, ty det är mycket svårt att bedöma författarens självständighet och relation till anförda arbeten, när så många verk klumpas ihop utan någon som helst kommentar. En mer systematisk litteratursökning hade även lett till, att det av författaren på

s. 18 efterlysta arbetet om den franska syndikalismens ideologi hade påträffats, nämligen F. F. Ridley, *Revolutionary Syndicalism in France* (1970).

Om Persson hade läst Ridleys arbete hade förmodligen delar av avhandlingen ändrats, i synnerhet de som behandlar den svenska syndikalismens ideologi. Enligt Ridleys övertygande resonemang är det meningslöst att söka efter en enhetlig ideologi hos syndikalismen, som snarare var en rörelse än en teori, en samling idéer snarare än en accepterad samling doktriner.⁵ CGT accepterade en samling principer ej någon filosofi. Även om Persson ibland betonar det splittrande draget hade det varit välgörande om han redan i inledningen hade framlagt detta och frågat hur förhållandena var i Sverige beträffande SAC. Om texten på s. 151 hade analyserats och omformulerats till en frågeställning hade Persson kommit in på mer relevanta problem.

Vad Ridley och flera med honom är helt övertygade om är att handlingen var syndikalismens adelsmärke. Mot bakgrund av detta är det också förvånande att Persson ägnar den ideologiska utvecklingen så stor uppmärksamhet. Ridley kommer även in på det intressanta problemet hur representativa ledarnas uttalanden och handlingar är för rörelsen i dess helhet, och den ofta förekommande skillnaden mellan teori och praktik, när det gäller att bedöma en organisations ideologiska uppfattning. I den förstnämnda frågan hänvisar Ridley till den ofta förekommande uppfattningen att betrakta fransk arbetarrörelse som syndikalistisk under 1910-talet och då med hänvisning till CGT. Denna organisation omfattade ungefär 35 % av de fackligt organiserade arbetarna och blott 10 % av arbetarklassen, men de mest militanta. I CGT hade dessutom varje syndicat ett ombud, oavsett hur många medlemmar man hade. Detta gör att det är svårt att fastställa hur representativa kongresserna är, speciellt som mindre än hälften av ombuden deltog och de närvarande kunde representera flera lokala enheter.⁶ Persson kunde ha diskuterat likartade problem rörande SAC och på så sätt sökt markera en skillnad i ideologisk medvetenhet mellan ledarskikt och övriga medlemmar, särskilt som han i förordet säger att de ideologiska grundvärderingarna hade avgörande betydelse för syndikalisternas praktiska agerande. Författaren har inte sökt mäta ideologins genomslagskraft med hänsyn till elit-massa, styrelse-medlemmar. För vilka skrev elitskiktet? – Rent konkret, hur nådde man medlemmarna med ett ideologiskt budskap; t. ex. anläggningsarbetare, skogsarbetare, flottare?

Syndikalisternas principförklaring år 1910 gav enligt författaren uttryck för en klart anarkosyndikalistisk åskådning, där den sociala generalstrejken och även sabotage kunde användas för att besegra kapitalismen. År 1917 fanns goda yttre förutsättningar för att förverkliga stora delar av 1910 års program: revolutionen i Ryssland kastade sin slagskugga över Europa, betydande hungerupplopp ägde rum på flera håll i Sverige, det

⁵ Ridley a. a., s. 6, 170 ff. " . . . to force syndicalist ideas into a system means not only describing something that never existed in that form but distorting what actually did exist."

⁶ Ridley a. a., s. 176 ff.

fanns oro och splittring inom den svenska arbetarrörelsen. Ändock reagerade man på intet sätt inom SAC: s ledning för att i handling förverkliga något i 1910 års principförklaring. Enligt AU: s protokoll den 12.5 1917 § 6 kom även ett meddelande från Nybro LS, att nu väntar man på besked. "Vi är klara för aktion".

En orsak till att SAC inte reagerade, var förmodligen att CGT inte agerade och förklarade generalstrejk inför krigsutbrottet 1914; därmed inleddes början till slutet för det anarkosyndikalistiska programmet. En annan var att SAC i praktiskt handlande fungerade på samma sätt som de reformistiska fackföreningarna, man inriktade sig främst på kortsiktiga mål som lönerörelser i stället för att kämpa för ekonomisk makt, dvs. förändra produktionsförhållandena. En genomgång av 2 LS, Kvitsleby i Medelpad 1918 och Strängnäs 1917 visar att medlemmarna hade ungefär samma intressen som medlemmarna i en reformistisk fackförening: löneförhållanden, arbetsplatsförhållanden, klagomål på arbetsledare, bestämmande av tid för nästa fest osv.⁷ Det ideologiska budskapet har säkert haft betydelse, men jag ställer mig frågande inför författarens kategoriska påstående, speciellt med hänsyn till den ideologiska receptionen och intresset bland medlemmarna i SAC: s huvudgrupper: skogs-, flottnings-, sågverks-, anläggnings- och stenarbetare. Genom att referera till Torgny Börjesons och liknande undersökningar om varför arbetarna organiserar sig skulle Persson deduktivt analysmässigt kunnat fixera varför man ansluter sig till SAC. – Härtill kommer naturligtvis den större frågan varför SAC överhuvud uppstod och varför just 1910.

I motsats till tidigare forskning vill Persson hävda att det föreligger en skarp skillnad mellan 1910 och 1922 års principförklaringar, som innebär en övergång från kampteori till samhällsteori. Man kan analysera ideologisk utveckling genom att studera dels principernas, "face-values" dels den praktiska verkligheten. Författaren har en benägenhet att koncentrera sig på det förstådda. Det är svårt att utifrån hans framställning klart fastslå vad som är skillnaden mellan de båda programmen. Naturligtvis ser man verbalt, att den våldsamma revolutionsretoriken är borta, men exakt vad består det nya av? Är inte mycket av det nya att man kompletterat vissa implicita uttalanden och dessutom klätt de gamla revolutionära uttalandena i en ny verbal och mer anpassad språkräkt? – Tidigare förändringar betecknas som kompletteringar (s. 156). Det hade varit till stor hjälp om de centrala dokumenten hade tryckts av in extenso för att möjliggöra för läsaren att dels kontrollera författarens tolkning dels utföra egen jämförande textanalys.

Då anarkismen utgör ett så viktigt element i framställningen hade det varit önskvärt om författaren sökt analysera begreppet mer än som gjorts, särskilt som det finns litteratur att tillgå, exempelvis Milorad Drachovitch arbete "The revolutionary internationals 1864–1943" (1966). Det hade då även varit möjligt att ställa vissa hypoteser rörande det anarkistiska inslaget i svensk debatt med hänsyn till dels att den

⁷ Arbetarrörelsens arkiv, Sthlm. Protokoll Kvitsleby LS, 1918, Protokoll Strängnäs LS 1917.

internationella anarkismen förändrade sig över tid, dels arbetarnas allt större möjligheter till parlamentariskt deltagande och framväxten av arbetarpartier. Vidare har vi industrialiseringen som skapade stora koncentrationer av arbetare, vilka behövde organisatörer. Anarkisterna fick här ett koncentrerat rekryteringsområde och i kampen med de reformistiska fackföreningarna och arbetarpartierna kom anarkisterna att i allt högre utsträckning anpassa sig till reformismen. Genomgående har författaren en alltför statisk uppfattning av begreppet anarkism.

1922 års principförklaring rymmer flera olika ideologiska fragment men ordet evolutiv utveckling omnämns aldrig: 1. Klasskamp, marxism 2. Social revolution, anarkism 3. Undantränga kapitalismen, socialism 4. Ekonomisk kamp, anarkism, syndikalism 5. Höja de arbetande till en högre levnadsstandard, reformism 6. Federativ organisationsplan, syndikalism 7. Antistatlig, anarkism, kommunism 8. Använda direkta aktionens yttersta kampmedel, anarkosyndikalism 9. En kamporganisation, syndikalism

En del av oklarheterna i författarens argumentation beror till stor del på att denne ej explicit sökt skilja mellan principförklaringarna/ideologi å ena sidan och det praktiska handlandet å den andra. Det finns taktiska hänsynstaganden till LO, ekonomiska realiteter (strejkerna för dyra), förändringar hos de utländska förebilderna m. m.

Persson har således inte lyckats belägga och bevisa en av sina huvudteser, nämligen att SAC redan 1922 gav uttryck för en evolutionär syn på formen för samhällsomvandlingen (s. 237 f.). Dessutom korresponderar en sådan analys och tolkning av utvecklingen illa med Alfred Jensens uttalande på SAC:s kongress 1946:

"Illusionen om ett enbart på grund av ekonomiska intressen enat proletariat har spruckit. Idémotställningarna har visat sig vara viktigare än intressena. Under dessa omständigheter måste syndikalismen mer än någonsin betona sina frihetliga grundsatsar. Rörelsen *kan* (rec. kursivering) inte hålla fast vid föreställningen om en engångsrevolution, genom vilken en bestämd riktning i socialismen skulle vinna sitt slutliga genombrott. . . .

Det gäller under dessa förhållanden att i lämpligaste former kämpa mot livets förstatligande och gå in för folklig politisk och ekonomisk självstyrelse i alla former".⁸

Lennart Persson behandlar i sin avhandling syndikalismen på ett flertal olika plan, ett ideologiskt, ett nationellt, ett ekonomiskt/politiskt och ett lokalt. Det intressanta är inte att studera företeelserna isolerade inom sitt plan utan söka kombinera dessa. Samma ideologi kan få helt olika genomslagskraft beroende på social och politisk kontext, statlig repression osv. Vidare kan man behöva kontrollinstanser på olika plan för att kunna fastställa mer generella förhållanden.

Strejk, sabotage (obstruktion) och registerverksamheten var SAC:s främsta vapen i kampen mot arbetsgivarna. Dessutom ville man ej binda sig för tidfästa avtal, vilka begränsade deras handlingsfrihet. I kapitel 9 driver författaren tesen att SAC hade högre strejkkativitet än LO och att registerverksamheten drev upp lönerna för SAC:s medlemmar betydligt

⁸ Protokoll fört vid Sveriges Arbetares Centralorganisations kongress 1946, s. 43.

högre än för LO-kollektivet. Persson anser att SAC:s strejkstatistik är behäftad med felaktigheter liksom den tryckta versionen av den officiella strejkstatistiken. Han försöker dock ej precisera felen, för att bättre kunna använda materialet, trots de påtalade bristerna. Det finns nämligen goda möjligheter att gå längre i analysen av strejkstatistiken genom att utnyttja det otryckta materialet till den offentliga statistiken, Statens förlikningsmannakommissions arkiv, Socialstyrelsen, vilket finns på Riksarkivet. Här finns material för samtliga strejker, som finns i den tryckta statistiken. Men det finns även ytterligare material som skulle ha medgivit säkrare resultat och större mått av preciseringar.⁹

När det gäller författarens resonemang om en högre strejkaktivitet inom SAC gentemot LO så bygger detta antagande på felaktiga premisser, bl. a. därför att författaren ej har analyserat sitt eget källmaterial och sina egna resultat i tidigare kapitel, vad gäller SAC:s yrkesstruktur. Det visar sig nämligen att strejkbenägenheten är branschspecifik, dvs. olika branscher har olika strejkbenägenhet. Jämför man SAC:s strejkaktivitet med LO-förbundens finner man att den högsta strejkaktiviteten inom LO redovisar just de yrkesgrupper som är överrepresenterade inom SAC, dvs. anläggnings-, byggnads-, skogs-, och flott- samt grovarbetare i allmänhet. Kontrollerar man för yrkesstruktur har LO-förbunden lika hög strejkbenägenhet.¹ Författaren har således jämfört fel enheter och får ett validitetsfel.² Med detta följer att författarens tes om en högre strejkbenägenhet hos syndikalisterna inte är belagd eller bevisad. SAC:s strejkaktivitet ledde ej heller till någon totalmobilisering, mellan 20 till 30 % av medlemmarna deltog i strejkerna. Det är ungefär samma proportioner Svenska Grov- och fabriksarbetarförbundet redovisar för åren 1917–1921.³ Av primärmaterialet till den offentliga strejkstatistiken framgår att SAC hade framgång i ca 43 % av stridigheterna 1917–1920 och LO-förbunden i ca 39 %. Som jämförelse kan nämnas att Byggnadsarbetarförbundet år 1917 hade framgång i 44 % av strejkerna. Inte heller här verkar syndikalisterna ha vunnit några större framgångar än LO-förbunden.

Författaren har ej heller observerat SAC-strejkernas regionala utbredning och de konsekvenser detta medför. Regionalt hade Västernorrlands distrikt den högsta strejkbenägenheten, ett område där fackföreningsrörelsen i övrigt var mycket stark. Tittar man närmare på yrkesstrukturen inom detta område finner man just stora andelar anläggningsarbetare, skogs- och flottningsarbetare, byggnadsarbetare, sågverksarbetare osv.,

⁹ SJ:s arkiv: långa lönesviter, som täcker en av SAC:s nyckelgrupper, anläggningsarbetarna (visst material rörande löneläget vid de privata järnvägarna finns även här), SOS, socialstyrelsen, Skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden i Värmland, Dalarna och Norrland (1916) års- och verksamhetsberättelser för Sv. sågverksförbundet, Svenska byggrärbetarförbundet samt Svenska väg och vatten.

¹ Jfr LO:s strejkstatistik i Berättelse över Landsorganisationens i Sverige verksamhet 1916, 1917, 1918, 1919, 1920.

² När författaren använder ordet validitet (bl. a. s. 268 not 59 och där anförts arbete) menar han egentligen tillförlitlighet i betydelsen högt källvärde.

³ Berättelser över Landsorganisationens i Sverige verksamhet 1916–1917.

starka SAC-grupper. Här har kanske den övriga fackföreningsrörelsen verkat som förstärkningsfaktor: vi har här ett strejkaktivt område som har större andel av strejkerna än vad som motsvarar SAC:s andel av medlemsantalet eller av antalet LS.

SAC:s strejkbenägenhet kan även vara påverkad av rekryteringen inom yrkesgrupperna. Således var t. ex. anläggningsarbetarna indelade i tre klasser. Tidigare forskning har ju också visat att strukturen inom en fackförening påverkar dess aktivitet.⁴ Uppdelningen på klasser bland anläggningsarbetarna får även konsekvenser för analysen av registret. Skulle SAC främst rekrytera sina medlemmar bland de högvärlönde kan ju detta bl. a. förklara de SAC-anslutna anläggningsarbetarnas höga löneläge och mycket positiva löneutveckling jämfört med LO-förbundens arbetare.

Analysen av registrets betydelse för löneutvecklingen är emellertid felaktigt gjord då författarens jämförelser är gjorda mellan ej jämförbara enheter: timlön kontra årslön.⁵ Indexkurvan för timlön stiger i genomsnitt 30 % snabbare än årslönekurvan och då författaren för SAC:s del använder timlön och för övriga arbetare använder årslön måste resultatet bli felaktigt. Dessutom har författaren räknat fel vad gäller ökningstakten. (s. 272) Ökningen mellan 1916 och 1920 är inte 316 % utan 217 % för SAC-arbetarna (timlön) och 148 % och ej 240 % för övriga arbetare. (årslön) – Timlöneutvecklingen för LO-anslutna byggnadsarbetare var under samma tid 223 % och för SJ:s arbetare 220 %.

En annan felkälla i författarens lönestatistiska beräkningar är vidare att SAC:s löneuppgifter i många fall är för höga. En genomgång av primärmaterial till den offentliga strejkstatistiken visade att i mer än 70 % av de undersökta fallen (42 st. utspridda på 5 år) redovisade SAC högre löneökningar än vad som framkom av den offentliga statistiken. Författarens slutsats på s. 272: "De registerpraktiserande syndikalisterna tillvann sig således större procentuell – och faktisk – löneökning än den svenske genomsnittsarbetaren", håller således inte inför en kritisk granskning.

Genom att utnyttja annat tillgängligt lönematerial hade resultatet kunnat bli mer säkert samtidigt som författaren även hade kunnat kritiskt granska registrets lönestatistik samt SAC:s allmänna avtalsstatistik vad gäller löner. Användandet av kompletterande material hade även kunnat leda till en precisering av författarens granskning av SAC:s strejkstatistik, där författaren ej har kunnat återfinna vissa LS, samt korrigerat vissa antaganden gällande den tryckta versionen av den offentliga strejkstatistiken. En strejk på ort A kan ledas av en LS från ort B. En kontroll av "LS ort A" mot SAC:s matrikel ger negativt besked. Primärmaterial till strejkstatistiken ger här säker information, ex: Åsarna LS står som under-tecknare av svarsformuläret till SOS strejk 22, men står trots detta inte i

⁴ *Torgny Börjesson*, Metall 20 – fackföreningen och människan. Uppsala 1971. Jfr även *Milorad Drachovitch*, The revolutionary Internationals 1864–1943 (1966) s. 87 ff.

⁵ *Gösta Bagge* m. fl., Wages in Sweden 1860–1930, Sthlm 1933, s. 251. Jfr *Bo Öhngren*, Folk i rörelse. Uppsala 1974, s. 104, 170 f.

SAC:s medlemsmatrikel, SOS 340 Sveg undertecknades av Bodarsjön LS (som finns i SAC:s matrikel).

Denna genomgång av författarens behandling av strejk- och lönestatistik visar på brister i källkritik samt en bristande förmåga att använda kompletterande källor.

I avhandlingen saknas ett perspektiv på SAC:s storlek, vilket även gör att författaren har svårt att analysera SAC:s medlemsutveckling och ev. inbrytning i den övriga fackföreningsrörelsen. Således var antalet reformistiska fackföreningsmedlemmar som stod utanför LO under hela perioden avsevärt fler än syndikalisterna. Å andra sidan innebar inte de stora medlemsökningarna för LO under denna tid, och speciellt 1920–1922, att SAC tappade mark, utan att dessa ej anslutna fackförbund anslöt sig till LO. Att den reformistiska delen utanför LO var så stor kan även ha påverkat syndikalisternas taktik i de ideologiska frågorna.

Lennart Persson har använt ett omfattande källmaterial för sin avhandling och systematiserat det föredömligt. Avhandlingen innehåller många intressanta och väl belagda resultat och diskussioner. Vad som saknas är framför allt klarare problemformuleringar och ett forskningsläge, vilket hade kunnat ge avhandlingen en mindre deskriptiv inriktning och placerat resultaten i ett större perspektiv. Nu har Persson bara löst ena delen av sin huvuduppgift, nämligen att beskriva syndikalismen som idé och rörelse, medan den förklarande delen till stora delar kvarstår att lösa. Avhandlingen utgör emellertid ett värdefullt tillskott till vår kunskap om den svenska arbetarrörelsen och dess utländska kontaktytor och kommer att vara det grundläggande arbetet i den fortsatta forskningen om syndikalismen i Sverige.

Bo Öhngren

Arbetaridrott

Rolf Pålbrant. Arbetarrörelsen och idrotten 1919–1939. Akademisk avhandling (Uppsala). Studia Historica Upsaliensia 91. Acta Universitatis Upsaliensis. Almqvist & Wiksell International. Uppsala 1977. 250 s.

När Hitler i mars 1933 krossade den tyska arbetarrörelsen och dess organisationer ingick den miljonhövdade arbetaridrotten bland offren. Den tyska arbetaridrotten, bl. a. framskyntande i Bert Brechts starkt suggestiva film *Kule Wampe* från depressionens Berlin, var en del av den alternativkultur, som den kontinentala arbetarrörelsen utvecklade under för- och mellankrigstiden. Sverige var, i motsats till t. ex. Finland, relativt litet berört av denna företeelse. Den numerärt obetydliga arbetaridrotten blev endast en tioårig episod i den svenska idrottens historia under mellankrigstiden. Utmärkande för den svenska idrottsrörelsen, som undergick en explosionsartad utveckling under 1930-talet, var i stället dess enhetliga uppbyggnad kring Riksidrottsförbundet, där ledningen var fast förankrad hos ett socialt elitskikt med länge klart uttalade nationella och konservativa värderingar.